

דווקא עכשיו: ההנהגה האיראנית הנואשת

מסוכנת מאי פעם

written by אלי קלוטשטיין | 06.01.2026

המחאה באיראן, שפרצה בשבוע שעבר בשוק בטהרן על רקע הייאוש של האזרחים מהמצב הכלכלי הקשה, התפשטה לסדרת הפגנות לא גדולות אך במגוון רחב מאוד של מקומות ואזורים בכל רחבי המדינה. לפי ההערכות המעודכנות של האופוזיציה האיראנית, המחאות התקיימו ביותר ממאתיים מיקומים שונים [?] הבירה טהרן, ערים גדולות וקטנות, עיירות, כפרים ועוד. בינתיים הן שומרות על המומנטום הקיים, וככל הנראה לאט-לאט מתגברות.

ההפגנות מתאפיינות במחזות רבים של אלימות משני הצדדים, וכוללות גם מספר לא גדול של הרוגים, עשרות בודדות לכל היותר עד כה. הן נתפסות כקטנות יותר מגלים קודמים של התקוממות עממית נגד השלטון באיראן, כגון בשנים 2022 או 2019, ובינתיים גם גוררות מספר קטן יותר של נפגעים.

אם יש דבר אחד שצריך להגיד קודם כול על המצב באיראן הוא שעלינו לעמוד דום ולהצדיע לאומץ הלב שמגלים רבים מבני העם שם. הם יוצאים לרחובות כדי לזעוק על מצבם הקשה למרות שהם מכירים את העבר העקוב מדם של דיכוי הפגנות כאלה, ואף מבינים מה ההשלכות של מעשיהם. ברפובליקה האסלאמית יש לפעמים דברים גרועים גם ממוות מידי המשטר, ואיש אינו מעוניין ליפול לידי הסוהרים של כלא אווין, למשל. גם אם נניח שהאיראנים צועקים מול הממשל בשל חוסר ברירה מוחלט, הם יודעים שעשוי להיות לכך מחיר כבד.

אבל למרות העובדה שהמחאות לא הפכו עדיין למרחץ דמים, ועל אף ההערכה שהן לא גדולות כבעבר, מדברי מנהיגי הרפובליקה האסלאמית ניכר שהם דאוגים מאוד וחוששים שהפעם המשטר בסכנה. זו גם הרוח שמנשבת מציטוטים של בכירים איראנים בכמה פרסומים בתקשורת המערבית, אף שיש לקחת אותם בעירבון מוגבל. אבל מהיכן מגיע הפחד של ראשי האייתוללות, ומדוע שהפעם המצב יהיה אחרת משנים עברו?

יש כמה חלקים לתשובה על השאלה הזאת: הסוגיה הראשונה היא הגורמים השורשיים שהובילו לאי שביעות הרצון של הציבור באיראן וגם היכולת של המשטר בטהרן לתת מענה לבעיות הללו. סיבה שנייה קשורה באופי של האוכלוסייה שיצאה להפגין ברחובות, עילה אחרת קשורה למצב המדיני הבינלאומי של איראן ועוד גורם הוא החשש שכל הדברים הללו יובילו בבת אחת למומנטום שלא ניתן לעצור אותו.

כדי להבין את הייחודיות של המחאה הזאת, צריך לדעת מהיכן נולדה ומה מקור היציבות המעורערת של המשטר בטהרן כרגע. יש כמה מקורות לתחושה שההנהגה באיראן אינה יציבה כבעבר. סיבה ראשונה היא הריק ההנהגתי בראשות המדינה. בחודשים האחרונים, בוודאי בעת

המלחמה מול ישראל ביוני, מנהיג איראן עלי ח'מינאי נראה חלש ועייף משנים קודמות, הוא לא הופיע הרבה בציבור, ושמועות רבות נפוצו על כך שהוא נוקט אמצעי זהירות מוגברים מחשש לחייו. גילו המתקדם ובריאותו הרעועה מרמזים שלא נשאר לו עוד הרבה דלק במכל, ולמרות העובדה שהוא מטפח את בנו השני מוג'תבא [2] לא ברור אם הוא זה שיחליף אותו בהנהגה או מה יהיו יכולותיו.

המלחמה מול ישראל ביוני הוכיחה כי בעת הזאת ההנהגה האיראנית מתקשה לקבל החלטות מהירות ונחרצות בעיתות משבר, וכי מאבק הכוחות הפנימי בין השמרנים לרפורמיסטים משפיע לרעה על יכולתה של טהרן להגיב למצבים משתנים בזריזות.

חומרת המשבר הזה מתחדדת עוד יותר לאור תוצאות המלחמה ביוני. העובדה שאיראן לא הצליחה להתנגד כלל לתקיפות הישראליות והאמריקניות, וכי תגובתה לא הייתה יעילה כפי שהייתה אולי רוצה להציג, מחדדת את הסכנה של מלחמה נוספת בעתיד הקרוב. אף שהאיראנים נוקטים מאמצים גדולים להתחמש, הצהרותיהם התכופות [2] אולי אפילו מלאות חשש [2] מעידות כי הם מבינים שסיכוייהם להדוף מתקפה נוספת לא גבוהים. זה כמו בן ברור גם לעם האיראני, שתופס עד כמה המשטר שם את הכסף שלו במקומות הלא נכונים, ובכל זאת אינו מסוגל להגן על עצמו. קריאות של מפגינים נגד ההשקעות האיראניות בגורמים כגון חיזבאללה או חמאס הם בבואה של התובנות הללו.

יתרה מכך, הרפובליקה האסלאמית מבודדת מבחינה בינלאומית, עקב סירובה לשתף פעולה עם המוסדות העולמיים בעניין מימון טרור ברחבי הגלובוס ותוכנית הגרעין הלא מפקחת שלה. היא מנודה מהמוסדות הכלכליים הבינלאומיים ומערכת הבנקאות, הושתו עליה עיצומים משתקים, ואפילו תוכנית הגרעין עצמה ספגה נזק ניכר [2] ולא ברור איך ומתי ניתן יהיה לשקם אותה. הרפובליקה האסלאמית נחשבת חלק מהציר הרוסי-סיני-קוריאני, ובמדינות המערב לא ממהרים לשתף איתה פעולה. האופן שבו היא נוהגת במפגינים ברחובות לא מוסיף לה נקודות בזירה המדינית העולמית, והיא מסתמנת עוד יותר מתמיד כגורם שיש להתרחק ממנו.

משתנה נוסף הוא מצבה הפנימי של איראן: האוכלוסייה במדינה עוברת תהליך חילון עמוק, במקביל לדיכוי דתי הולך ומתרחב של השלטונות. הרפובליקה האסלאמית סובלת ממשבר ילודה והזדקנות, מבריחת מוחות ומאובדן אמון ציבורי בכל המוסדות המדינתיים. לצד זאת, סדרת משברים סביבתיים כגון בצורת קשה שיוצרת מחסור במים, זיהום אוויר מהחרפים בעולם, שקיעת קרקע ותופעות נוספות מכבידות על הציבור, שמתמודד גם עם מחסור בתרופות וברופאים, היעדר די חשמל ועוד.

הלחץ שיוצר המצב הפנימי הקשה על האוכלוסייה משתלב גם עם המשבר הכלכלי של טהרן, שרק הולך ומעמיק: האינפלציה מגיעה ליותר מ-40 אחוז, ובשנה הקרובה צופה הבנק העולמי צמיחה שלילית של 2.7 אחוזים במדינה. תוך כחודש איבד המטבע האיראני, הריאל, מעט פחות מ-20 אחוז מערכו, והשלים ירידה של כ-40 אחוזים מאז תחילת המלחמה עם ישראל ביוני.

מחירי המזון עלו באותו זמן ב-72 אחוזים בהשוואה לשנה שעברה, ובחודש שעבר נאלצה הממשלה בטהרן גם להעלות את מחירי הדלק. התל"ג האיראני צמח ב-2025 ב-0.6 אחוזים בלבד, ומשרד האוצר האיראני הודיע רק השבוע, תוך כדי המחאות, כי מחירי סחורות בסיסיות [?] כולל עוף, ביצים ושמן [?] יעלו ב-20-30 אחוזים בשבועות הקרובים בשל ביטול הסובסידיות על שימוש בדולר לצורך רכישת חלק מהמוצרים המיובאים. מצבה הקשה של הכלכלה האיראנית היה חמור עוד לפני הפעלת מנגנון ה"סנאפבק" והטלתם מחדש של העיצומים הבינלאומיים הנרחבים על איראן שהיו בתוקף ערב הסכם הגרעין ב-2015. בחודשים הקרובים, ככל שיתחדקו העיצומים והשפעתם תורגש, הכלכלה צפויה להידרדר עוד יותר.

מתמחים בשבירת מחאות

כאילו כל הצירוף של כל גורמי היסוד הללו לא היה חמור דיו, גם האופי שבו החלה המחאה והתפתחה מעורר חשש בצמרת האיראנית.

בניגוד למחאות קודמות, הפעם ראשונים לצאת לרחובות כדי להפגין נגד הממשלה היו הסוחרים בבזאר בטהרן, אנשי מעמד הביניים והשוק החופשי, שלרוב נחשבים שמרנים ונאמנים לשלטון. העובדה שהם אלה שהלכו להפגין מעידה על מצבם הכלכלי הקשה ועל תחושת הייאוש מחוסר התוחלת העתידית, וכי לא רק שכבות מוחלשות כגון נשים או מיעוטים חשות אכזבה מהשלטון.

רק אחרי הסוחרים הגיעו גם הסטודנטים, הצעירים האיראנים, שלרוב הם הכוח המניע של מחאות מעין אלה [?] והם אלה שיכולים לרוב לחולל גם שינוי של ממש במדיניות הממשלתית. החיבור בין שתי הקבוצות האלה, מעמד הביניים ודור העתיד, הוא הוכחה לכך שרבים באיראן מבינים שלמעשה כבר אין להם מה להפסיד, ושם לא יפעלו עכשיו תאבד כל תקווה. הצירוף של קבוצות נוספות, כגון מיעוטים ואפילו אנשי דת שהתבטאו בפומבי נגד השלטון, רק מחזקת את עמדתם.

גם הכיוון האידיאולוגי שהולכות אליו המחאות חשוב. תחילה הן פרצו על רקע כלכלי, ובדומה להפגנות קודמות הן החלו זמן קצר לאחר הבשורה על העלאת מחירי הדלק. אולם במהרה הצטרפו יחדיו הגורם הכלכלי והפוליטי לזעקה אחת, והקריאות של המפגינים מתמקדות כעת בין היתר באופן שבו משקיע המשטר את כספו בגורמים חיצוניים. זהו ראש חץ המכוון דווקא נגד חוסר היכולת השלטונית בטהרן, והעדות לכך היא שכמעט לא מפורסמים מקרים של ביזה, אלא בעיקר עימותים ישירים עם כוחות הביטחון ופגיעה מכוונת במוסדות שלטון כגון בתי מושלים, מטות הבסיג' וגורמי שיטור.

ההנהגה האיראנית בוחרת בינתיים לא לשלוף את התותחים הכבדים. אומנם העימותים גובים מחיר של חיי אדם בשני הצדדים, אבל יחסית מדובר במספרים לא גדולים עדיין (יש דיווח על טבח אחד, שטרם אומת), ותואמים גם את המספרים המועטים יחסית של המפגינים עצמם.

במקום זאת המשטר בטהרן בוחר להשקיע בתעמולה, תוך שהוא מנסה להדגיש בתקשורת

מראות של אחדות העם ולהפיל את האשמה למחאות על סוכנים חיצוניים, כגון ישראל וארה"ב. לפי שעה נראה שהמפגינים לא מתרשמים מהניסיונות הללו, וכי הם מעוניינים יותר בפתרונות אמיתיים ולא בהצגה.

ואכן, תגובתה של צמרת המשטר בטהרן, הן כלפי המחאות עצמן, הן בהתבטאויותיהם של בכירים במדינה, משדרת את הלחץ שחש השלטון האיראני. הבעיה הגדולה שלו היא שמלבד כניעה (למשל, ויתור פומבי על הגרעין) אין לו דרך לענות על המצוקה של האוכלוסייה במדינה [2] משום שאין באפשרותו לפתור את המשבר הכלכלי, שרק הולך ומידרדר.

מה יש באפשרותו של המשטר לעשות? צריך לזכור שמדובר בממשלה שמתמחה בשבירת מחאות ומהומות. היא מבינה שזו נקודת החולשה העיקרית שלה, וכבר צברה ניסיון רב בכמה גלים כאלה. ראשי הרפובליקה האסלאמית הם גם אנשי דת קיצוניים במיוחד, שמצהירים השכם והערב שהם מעדיפים למות כשהידים מאשר להיכנע.

אלא שהצמרת האיראנית חוששת בשלב הזה משימוש נרחב בכוח. ראשי המשטר שמעו היטב את אזהרותיו של הנשיא טראמפ, שרק השבוע הוכיח בוונצואלה כי הוא לא נרתע משימוש בכל העוצמה האמריקנית [2] אם משהו באיראן היה בכלל צריך תזכורת, אחרי ההפצצה של מתקני הגרעין ביוני. האם ראשי המשטר ינסו דווקא עכשיו את המנהיג האמריקני, או שאולי האיום הזה דווקא יהיה שובר השוויון שיכניס את המשטר למצב שבו הוא חש שאין לו אפשרות לבצע מעשים כאלה? זו דילמה אמיתית למשטר, ובכירים באיראן הסבירו זאת בפירוש לתקשורת הבינלאומית.

יתרה מכך, שככל שהמשטר ידחה את טענות המפגינים ויפנה לאלים, אנשי המחאות יבינו שאין להם באמת מה להפסיד ושאינן לממשלה עניין או דרך לעזור להם [2] וכך ההפגנות יכולות להידרדר במהירות למלחמת אזרחים של ממש, שתוצאותיה לא ידועות מראש. המומנטום יכול להצטבר, וניצוץ יכול להידלק גם כתוצאה מאירוע בודד כגון הלוויה של מפגין.

לא פלא, אם כן, שהמשטר משקיע מאמצים רבים בשמירה על אש קטנה של חלק מהאירועים בעל האופי הנפיץ יותר. דיווחים על לחץ שמפעילים כוחות הביטחון לסוגיהם על משפחות לקיים הלוויות שקטות לא צריכים להפתיע איש. כך גם הניסיונות של המשטר לעצור את החיים באיראן באמצעות תואנות כגון "זיהום אוויר חריג" או "מזג אוויר קיצוני", שבגין הוא מודיע על סגירת מבני ממשל ואוניברסיטאות. אפילו המעצרים הנרחבים שמבצע המשטר, שהגיעו תוך שבוע לכ-1,200 איש לפי הדיווחים, נעשים בשקט, בהתאם למגמה שהחלה כבר אחרי המלחמה עם ישראל ביוני.

אך על אף החששות, אין דרך לאמת את הדיווחים על ישיבות החירום שקיים המשטר בימים האחרונים, על כך שח'מינאי ירד לבונקר או שחלק מראשיו מגששים לראות דרך אומות המערב אם יוכלו לקבל מקלט בתמורה למידע. ברור שההנהגה מרגישה שהיא נמצאת עם גבה אל הקיר, אך אין משמעות הדבר שמבחינתה כלו כל הקיצין.

מכיוון שלמשטר אין אפשרויות טובות, והוא חושש משימוש בכוח רב מדי, הוא יכול לקוות לשני תסריטים עתידיים ² גם אם היתכנותם לא סבירה במיוחד. הראשון הוא שיצליח לשחק על האיזון העדין שבין דיכוי ההפגנות בכוח רב לא מדי, שלא יעורר עליו את חמתו של הנשיא טראמפ ולא יעודד את החרפתה של המחאה, ובין העמדת פנים שהוא משוחח עם העם ומנסה למצוא פתרונות לבעיות. התסריט השני הוא לאפשר למחאות להימשך, מתוך תקווה שהן יתנהלו על אש קטנה, ללא העצמה של היקף המשתתפים או הסלמה באלימות כלפי סמלי השלטון. כך ידעך המומנטום של ההפגנות, אולי אפילו ייעלם, והן יהפכו לסוג של מחזה שגרתי שניתן להכיל אותו.

אלא שגם בתסריטים האלה יש סכנה: האפשרות הראשונה פחות סבירה, בין היתר משום שאיש אינו יודע היכן מצוי הקו האדום של הג'ינג'י הלא צפוי בבית הלבן, ומתי תפקע סבלנותו. כמו כן, ישראל עלולה להחליט שהמיקוד של המשטר בדיכוי ההפגנות מזמן לה שעת כושר מוצלחת למתקפה נוספת באיראן, כאשר הוא אינו פנוי להגיב לה באותה עוצמה וראשיו אולי אפילו ירדו למקומות מסתור ואינם מסוגלים לתפקד כרגיל.

במקביל, דווקא האפשרות השנייה, כאשר ההפגנות יהפכו לשגרטיות, פותרת לישראל דילמה: אם ממילא אין חשש שתקיפה תשבש את המומנטום של המחאות, משום שהן לא מתקדמות גם כך, הרי שצה"ל יוכל להתיר את הרסן שהוא הניח על עצמו בעת הזאת בשל הדאגה שישראל תוצג כ"שעיר לעזאזל" שניתן לאחד סביבו את העם האיראני. מה גם, שלא ניתן להפריך את האפשרות שתקיפה כזו דווקא תיצור השפעה הפוכה, תערער עוד יותר את סמכות המשטר, ותעורר את העם להתקוממות.

זה מוביל לנקודה הבאה: למרות ההערכות שאיראן לא צפויה לתקוף בישראל בעת הזאת, בראיית אסור לזלזל בסכנה הזאת. כדאי לעקוב אחרי כל הסימנים המקדימים האפשריים, משום שיש לטהרן כמה תמריצים לבחור באפשרות כזאת. היא עשויה להצליח באיחוד העם סביב גורם משותף, וגם יכולה להיות תוצאה של כיוון פעולה בסגנון "תמות נפשי עם פלישתים" ³ אם כבר המשטר עומד ליפול, בראייתו הקיצונית הוא יבחר להפעיל את כל האמצעים שברשותו כדי לגרום כמה שיותר נזק ל"אויב הציוני".

ברקע הזה, כדאי לקחת ברצינות דיווחים שנשמעים בימים האחרונים על תרגילים של שיגורי טילים ויעפים של מטוסי קרב בשמי איראן. אם זו ההתחלה של התכוננות למשהו גדול יותר, אסור שנפספס את זה. הדברים נכונים גם לגבי הצהרות כמו זו שהשמיעה מזכירות המועצה לביטחון לאומי של איראן השבוע, כשאמרה שמתקפת מנע היא כלי שעומד לרשותה. אסור לזלזל באפשרות הזאת.

בשורה התחתונה, אומנם לא ברור אם המחאות הללו יוכלו להדיח שלטון שתאוות ההישרדות היא הקרש שבו הוא נאחז כתובע בים. עם זאת, שלטון האייתוללות לא היה בנקודת חולשה כזו כבר שנים רבות, וזו אולי הזדמנות שלא תחזור. מבחינת ישראל זו שעה קריטית, שכן איראן היא

"ראשית הצירים" נגדה באזור: מלבד הסכנה שנשקפת מהמשטר עצמו, הוא המקור להרבה מאוד מהעוצמה, הידע והאמצעים שצברו ארגוני הטרור באזור, ובלעדיו כוחותיהם יפחתו מאוד.

יש לבחון דרכים לסייע למפגינים, לשמר כוונות נגד מתקפה איראנית, ולבחון אפשרות גם לסייע לקידום הפלת המשטר באמצעים פעילים, ככל שמערכת הביטחון וההנהגה המדינית יהיו סבורים שיש בהם יעילות. אם זו אכן שעת רצון, ייתכן שנקום בבוקר ונגלה שהמזרח התיכון כולו עשוי להיראות אחרת.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 6 בינואר, 2026.